

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Cilt: 12 Sayı: 68 Yıl: 2019
www.sosyalarastirmalar.com
Issn: 1307-9581

Volume: 12 Issue: 68 Year: 2019
www.sosyalarastirmalar.com
Issn: 1307-9581

Doi Number:
<http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2019.3810>

YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE EŞDİZİMSEL FARKINDALIK VE ÖĞRENİCİLERİN EŞDİZİM YETERLİKLERİ*

COLLOCATIONAL AWARENESS IN TEACHING TURKISH TO FOREIGNERS AND COLLOCATIVE COMPETENCIES OF LEARNERS

Nuh DOĞAN*

Öz

Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenler dil edinim süreci boyunca çeşitli dil bilgisel ve sözlüksel hatalar yaparlar. Öğrencilerin yaptıkları en temel sözlüksel hatalar dil ediniminin ve söz varlığının önemli kısmını oluşturan eşdizimlerin kullanımında gözlemlenir. Dil öğretiminde sözlüksel yapı hataları çoğunlukla pek dikkate alınmaz, dil bilgisel hatalar öncelikli düzeltilmesi gereken hatalar olarak kabul görülür. Eşdizimsel yapılar dilin doğal, akıcı ve doğru kullanımını sağlayan en az dil bilgisel yapıların kullanımı kadar önemli yeterliklerden biridir. Eşdizim yeterliliği ana dili gerek ikinci dil konuşununun ifadesinin doğal ve akıcı olmasını sağlarken konuşurunun metin üretiminden kaynaklanan dil bilimsel işlem yükünü de azaltır. Samsun OMÜ-Türkçe Merkezinde, Türkçe yabancı dil öğrencilerinin yazma etkinlikleri incelendiğinde eşdizimsel söz varlığını yeterince kullanamadıkları, Türkçe sözlüksel yapılar yerine ana dillerinden ya da ikinci dil olarak konuştukları dillerden kopyalanmış sözlüksel yapıları ve eşdizimleri kullandıkları tespit edilmiştir. Bu durum, İstanbul-Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabının eşdizimlilik farkındalığıyla ve eşdizimlilik bilgisine verdiği yer ve önemle ilişkilendirilmiştir. Öğrencilerin yaptıkları sözlüksel hatalar eşdizimsel söz varlığının göz ardı edilmesine, sözcük öğretimi etkinliklerinde eşdizimsel söz varlığına yer verilmemesine bağlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkçe Eşdizimsel Söz Varlığı, Eşdizimsel Farkındalık, Yazma Becerisi, Eşdizimsel Yeterlik.

Abstract

Those who learn Turkish as a foreign language make various linguistic and lexical mistakes during the language acquisition process. The most basic lexical errors that the learners make are observed in the use of collocations, which form an important part of language acquisition and vocabulary. In language teaching, lexical errors are often not taken into account, and grammatical errors are regarded as priority errors. Collocational structures are at least as important as the use of grammatical structures that ensure natural, fluent and accurate use of language. Collocational sufficiency ensures that the expression of the native speaker is natural and fluent, while reducing the burden of linguistic processing resulting from the production of the spoken text. When the writing activities of Turkish foreign language learners were examined in Samsun OMU-Turkish Center, it was found that they could not use collocational vocabulary sufficiently and that they used the lexical structures and collocations copied from their mother tongue or as a second language instead of Turkish lexical structures. This situation has been related to the awareness of collocation and the place and importance given to the collocation knowledge of Istanbul Turkish Textbook for Foreigners. The lexical errors made by the learners were attributed to the neglect of collocational vocabulary, and the lack of collocational vocabulary in the teaching activities.

Keywords: Turkish Collocational Vocabulary, Collocational Awareness, Writing Competence, Collocational Effectivity.

* Bu makale, Cemil Meriç 10. Uluslararası Sosyal Bilimler ve Spor Kongresinde sunulan "Yabancılar Türkçe Öğretiminde Eşdizimlilik Bilgisinin Önemi ve Öğrencilerin Eşdizim Yeterlikleri: Samsun OMÜ-Türkçe Örneği" başlıklı bildirisinin değiştirilmiş, genişletilmiş ve makaleye dönüştürülmüş biçimidir.

* Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. Samsun-Türkiye.
Elmek: nuhdogan55@hotmail.com

Giriş

Türkçe yabancı dil öğrencileri dil edinim süreci boyunca çeşitli dil bilgisel ve sözlüksel hatalar yaparlar. Öğrencilerin yaptıkları en temel sözlüksel hatalar dil ediniminin ve söz varlığının büyük bir bölümünü oluşturan eşdizimlerin kullanımında gözlemlenir. Dil öğretiminde sözlüksel yapıların kullanımında ortaya çıkan hatalar genellikle pek dikkate alınmaz, dil bilgisel hatalar öncelikli düzeltilmesi gereken yanlışlar olarak kabul edilir. Eşdizimsel yapılar dilin doğal, akıcı ve doğru kullanımını sağlayan en az dil bilgisel yapıların kullanımı kadar önemli yeterliklerden biridir. Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi Türkçe Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezinde (OMÜ-Türkçe), Türkçe yabancı dil öğrencilerinin yazma etkinlikleri incelendiğinde dil bilgisel yapılardan daha çok bir sözlüksel yapı olarak Türkçe eşdizimleri kullanamadıklarına tanık olunur. Çoğu zaman sözcükleri hatalı şekilde bir araya getirdikleri, bu birleşmelerden dil bilgisel açıdan doğru olmakla birlikte kullanımı olmayan sözlüksel yapılar kurdukları görülür. Bir araya getirdikleri sözcük birleşmeleriyle niyetleri dışında anlamlar oluşturdukları, Türkçe sözlüksel yapılar yerine, ana dillerinden ya da ikinci dil olarak konuştukları dillerden kopyalanmış sözlüksel yapıları ve eşdizimleri kullandıkları gözlemlenir.

Sözcük öğretiminde ve diğer becerilerin tümünde özellikle yazma etkinliklerinde eşdizimlilik bilgisinin dikkate alınması ve Türkçe yabancı dil öğrencilerinin kendi dillerinden ya da İngilizce gibi bildiği diğer dillerden aktardığı eşdizimsel yapıları değil Türkçe eşdizimsel yapıları kullanmaları sağlanmalı ve pekiştirilmelidir. Sözlüksel yapıların ve eşdizimlerin ediniminin gecikmesi ya da yetersiz olması öğrencilerin ileri düzey dil ediniminin önünde devamlı bir engel teşkil edecek ve karmaşık duygu ve düşüncelerin ifade ve yazımında zorluk çekmelerine yol açacaktır. Bunun için öğrencilerin eşdizimlere sıklıkla maruz kalması ve temel materyallerin de eşdizimlilik farkındalığına sahip olması gerekir. Ancak öğrencilerin eşdizimlere çok sık maruz kalmadığı, yabancılara Türkçe öğretimi ders kitaplarında genellikle Türkçe sözcüklerin eşdizimlilik bilgisi farkındalığının yetersiz olduğu ya da sözcük öğretiminin eşdizimler dikkate alınmaksızın yapılmaya çalışıldığı görülür. Bu yaklaşımın uzun vadede öğrencilerin başarısız olmasına yol açtığı ve açacağı söylenebilir. Bu çalışmada OMÜ-Türkçede öğrenim gören başlangıç seviyesindeki (A1, A2) öğrencilerin yazma çalışmalarında bir sözlüksel yapı olarak eşdizim kullanma becerileri ve yeterlilikleri betimlenmiştir. Öğrencilerin eşdizim kullanmadaki başarısızlıklarının yabancılara Türkçe öğretiminde eşdizimsel söz varlığının farkında olunmamasından ileri geldiği, bu nedenle Türkçe ders kitaplarının eşdizimlilik bilgisine ve söz varlığına yeterince yer ve önem vermediği, öğrencilerin yaptıkları sözlüksel hataların da eşdizimsel yapılara ya da söz varlığına yeterince maruz kalmamalarından kaynaklandığı öne sürülmüştür.

1. Yabancı Dil Öğretiminde Eşdizimlilik Bilgisinin Önemi

Dilin ve dil öğretiminin dil bilgisi ve sözvarlığı olmak üzere iki temel bileşeni vardır. Yabancı dil öğretiminde genel dil bilgisi kuralları yanı sıra belirli bir söz varlığı da öğretilir. Söz varlığı bilgisi yabancı dil öğretiminin önemli bir bölümünü oluşturur. Bir yabancı dilin edinilmesinde ve dört temel dil becerisinin geliştirilmesinde dil bilgisi yeterliği tek başına yeterli değildir. Söz varlığı bilgisi ve sözcük öğretimi, dil bilgisi ve öğretimi kadar hatta ondan daha önemlidir. Dilin etkili, doğru, doğal ve akıcı kullanılabilmesinin öğrencinin esasen bu söz varlığı bilgisindeki yeterliğine bağlı olduğu rahatlıkla söylenebilir. Bir dilin söz varlığı içinde farklı öğeler yer alır. Bir dilin sözvarlığı içerisinde genel olarak çekirdek sözcükler, birleşikler, terimler, yabancı sözcükler, deyimler, atasözü, kalıp sözler, ikilemeler, doldurma sözler ve eşdizimler vs. yer alır.

Söz varlığı bilgisi bir dilin sözcüklerini birbirinden izole edilmiş şekilde ayrı ayrı bilmek değildir. Gerçek söz varlığı bilgisinin sözcüklerin diğer sözcüklerle birlikte kullanım becerisini ve yeterliğini ifade ettiği söylenebilir. Bu anlamda sözcüklerin kendine özgü gramerinin, bir başka deyişle sözlüksel yapılarının da bilinmesi gerekir. Eşdizimler belirli sözlüksel yapıları ve grameri olan sözcük birleşmeleridir. Sözvarlığı içerisinde tek sözcükten oluşan unsurların metinlerde

diğerlerine nispeten daha fazla yer tuttuğu zannedilebilir. Ancak durum hiç zannedildiği gibi değildir. Eşdizimler diğer öğelere nazaran bir dilin söz varlığının önemli bir bölümünü oluşturur. Öyle ki Hill (2000) okunulan, yazılan, söylenen ve duyulan her şeyin %70'ini eşdizimlerden oluştuğunu ileri sürer. Bu bilgi, eşdizimlerin yabancı dil öğretiminde öğrencilerin söz varlığı bilgisinin geliştirilmesinde ne denli önemli olduğuna bir delil olarak gösterilebilir.

Öğrencilerin dil bilgisi yeterliği iyi olmasına karşın özellikle başlangıç seviyesinde (A1 ve A2) yazma ve konuşma becerilerinde eşdizimsel söz varlığı yeterliklerinin düşük olduğu görülür. Öğrencilerin Türkçe dil bilgisine ve ayrı ayrı sözcük bilgisine sahip olmasına karşın sözcüklerin sözlüksel kalıplarını, bir başka deyişle anlamını bildiği sözcüklerin eşdizimsel kullanımlarını edinmediği için cesaretlerinin kırıldığı, yazma ve konuşma becerilerinde başarısız olduklarına tanık olunur. Eşdizimlilik bilgisi ana dili konuşuru ile yabancı dil konuşurunu birbirinden ayıran ve ortaya çıkaran temel bir dil yeterliliğidir. Türkçe yabancı dil konuşur ya da öğrencilerinin ana dili konuşmalarının seviyesine gelebilmesi için yeterli eşdizimlilik bilgisini edinmesi gerekir. Eşdizimlilik bilgisinin farklı faydaları ve işlevleri vardır. Eşdizimlilik bilgisi, öğrencinin metin üretiminden kaynaklanan dil bilimsel işlem yükünü azaltır, öğrencilerin konuşma ve bilhassa yazma becerilerindeki yetkinliği artırır, öğrencinin yazılı ve sözlü ifadesinin bir ana dili konuşuru gibi doğal ve akıcı olmasını sağlar. Yabancı dil edinimi ile eşdizimlilik bilgisi arasında doğru bir orantı vardır. Bir yabancı dilin ediniminin eşdizimsel söz varlığı bilgisi yeterliğine bağlı olduğu söylenebilir. Bu, öğrencilerinin hem Türkçe söz varlığı bilgisinin geliştirilmesinde hem de yazılı ve sözlü metin üretimlerinin doğru, doğal, akıcı, etkili ve kıvrak olmasında eşdizimlilik bilgisinin dikkate alınmasını gerekli kılar.

2. Eşdizimsel Yapılar, Eşdizimsel Sınırlılıklar ve Eşdizimsel Anlam

Eşdizim, sözcüğün sıklık kullanımına bağlı olarak başka sözcük ya da sözcüklerle oluşturdukları sözlüksel yapıları ifade eder. Sıklık kullanımı sözcüğün eş ya da yakın anlamlı başka sözcüklerle birlikte kullanımını keyfi olarak kısıtlar. Bu da eşdizimsel sınırlılıkların ve eşdizimsel anlamın ortaya çıkmasını sağlar. İki sözcük mantıksal, dil bilimsel ve anlamsal olarak birbiriyle bağdaşsa bile onların birlikte kullanımı yanlış olur ya da doğal dil konuşuru açısından yadırganan, alışılmamış bir kullanım olarak karşılanır. Bir sözcük dilde daha çok başka bir sözcük setiyle sınırlı bir kullanıma sahiptir. Bu, sözcüğün temel ya da metaforik anlamlarının dışında birlikte sık kullanıldığı başka sözcük ya da sözcük setiyle sözlüksel kalıba özgü özel bir anlam kazanmasına yol açar.

Sözcüğün kullanıldığı sınırlı ve keyfi sözcük seti o sözcüğün eşdizimsel sınırlılıklarını ifade eder. Sözcüğün eşdizimsel sınırlılıklarına bağlı olarak kazandığı özelleşmiş anlam ise eşdizimsel anlamı ifade eder. Ne kadar eşdizimsel kullanım varsa o kadar da eşdizimsel ya da özelleşmiş anlamın olduğu söylenebilir. Sözlüklerin bir sözcüğün özelleşmiş anlamlarının tamamını tanımlaması mümkün değildir.

Örneğin, açık sözcüğü Türkçe Sözlük'te şöyle tanımlar:

açık -ğı **sıfat**

1. *sıfat* Açılmış, kapalı olmayan, kapalı karşıtı

"Açık pencereden, pastırma yazımın mavi ışıkları girmekte." - E. Atasü

2. Engelsiz, serbest

"Açık yol."

3. Örtüsüz, çıplak

"Yolcuların hepsi indikten sonra Mehmet Akif görüldü, beni açık başıyla selamladı." - A. Kabaklı

4. Boş

"Kâğıtta açık yer kalmadı."

-
5. Görevlisi olmayan, boş (iş, görev), münhal
"Açık kadro."
-
6. Aralığı çok
"Açık adımlarla."
-
7. Çalışır durumda olan
"Bazı dükkânları açık olan caddeden sola saptılar." - **Ö. Seyfettin**
-
8. Kolay anlaşılır, vazih
"Açık, dobra sualleriyle karşısındakinin en azından keyfini kaçırmaz." - **E. Işınso**
-
9. Gizliliği olmayan, olduğu gibi görünen
"Bu adamın her işi açıktır."
-
10. Her türlü düşünceyi hoşgörüle karşılayabilen, etkisinde kalabilen
"Her çeşit kafa ve gönül fırtınalarına açık bir adamdı o." - **T. Buğra**
-
11. Rengi koyu olmayan, koyu karşıtı
"Açık sarı saçlı, zayıf bir kadın keman çalıyordu." - **Ö. Seyfettin**
-
12. Sevişme sahnelerini bütün çıplaklığıyla anlatan (kitap, resim, film vb.)
-
13. zarf Belirgin bir biçimde
"İnsan, mağlubiyetini bu kadar açık kabul eder mi?" - **M. Yesari**
-
14. isim Bir gereksinimin karşılanamaması durumu
"Bütçe açığı." "Ülkenin doktor açığı."
-
15. isim Belli bir yerin biraz uzağı
"Tren yolu nehrin açığından geçer."
-
16. isim Denizin kıyıda uzakça olan yeri
"Limanda bilinen gemiler, oysa açıklardadır." - **B. Necatigil**
-

açık sözcüğü 16 anlam girişiyle verilmiştir. Ancak *açık* sözcüğü anlamını birlikte kullanıldığı sözcükten bağımsız olarak kazanamaz. Örneğin sözcüğün "engelsiz, serbest" şeklinde tanımlanan 2. anlamı "yol" dışındaki başka sözcüklerle kullanılması durumunda elde edilemez. *açık* sözcüğü bu anlamı ancak "yol" sözcüğüyle olan eşdizimsel kullanımından alır ve ortaya sözlüksel bir yapı çıkar. Benzer şekilde sözcüğün "*açık patika, *açık tarık, *açık merdiven" şeklinde birliktelik kullanımları da yoktur. Ya da "aralığı çok" şeklinde tanımlanan 6. anlamı ancak "adım" sözcüğüyle birlikte kullanıldığında bu anlamı kazanır. Dolayısıyla *açık* sözcüğü yer aldığı sözlüksel yapılarıyla yani "açık yol" ve "açık adım" şeklinde bütün biçimde öğrenilmesi ve betimlenmesi gerekir. Diğer anlam girişlerinin de yine birer eşdizimsel sınırlılıkları ve anlamı olan sözlüksel yapılardan oluştuğu söylenebilir. Onun için *açık* kelimesinin diğer kullanımının sırasıyla "açık kadro; açık dükkan/ işyeri; açık ifade/ soru/ söz/ sual; açık sahne" şeklinde birlikte öğretilmesi, sözcüğün anlamının tek başına değil de birlikte kullanımından çıkarılması sağlanmalıdır. Zira eşdizimsel yapının meydana getirdiği özel bir (eşdizimsel) anlamı ve anlamsal bürünü (semantic prosody) vardır. Çoğu zaman bu anlam türleri eşdizimsel yapıdaki eşdizimleyen sözcüğün yan anlamlarıyla ilgilidir. Bununla birlikte eşdizimsel anlamı ve anlam bürünü tanımlamaya kalkmak çoğu zaman başarısızlıkla sonuçlanır.

3. Öğrencilerin Eşdizim Yeterlikleri

Samsun OMÜ-Türkçede eğitim gören öğrencilerin yazma etkinliklerinde belirli sözlüksel yanlışlıkları tekrarlandığı dikkat çeker. Farklı seviyedeki (A1, A2) yazma etkinliklerinden alınan aşağıdaki metin bölümlerinde öğrencilerin Türkçe sözlüksel yapıları ve eşdizimleri kullanmakta

sıkıntı yaşadıkları ve başarısız oldukları, bir başka deyişle eşdizimlilik bilgisinin yetersiz olduğu, daha kötüsü Türkçe eşdizimsel ve sözlüksel yapıların yerine çoğunlukla İngilizce eşdizimsel yapıları kopyalama yöntemiyle kullandıkları görülmektedir.

- O zaman bir **taksi aldık**, sadece 25, orda **TL yoktur**. O gün çok **gezi yaptık**. Son gün **alışverişe yaptık**. İkinci gün saat 8:30 kalktık, **duş yaptık**, 10 dakika sonra **kahvaltı yaptık**.
- Benim **başında çok şeyler var**. **Hayatımdan çok şeyler geçtiler**.
- Turefel arkasında çok pahalı otel, **Oraya oturduk**.
- O bikar ve **hiç işte olmuyor**.
- Ahmad **çok iyi insan**. O sosyal, becerikli, yardım sever insan.
- Bütün halk **meydanda katılmış**. Kral bir **kuş atmış** ve söylemiş “bu kuş bir insanın **başında kalırsa** bu insan kral olacak.”
- Ben seni **tavsiye anlatacağım**.
- Arkadaşlar olacak senin “**Aliş**” **çağıracaklar**.
- Benim çocuğum bool su içecek, **Alkol içmeyecek**.

Bu metin parçalarında A1 ve A2 seviyesindeki öğrencilerin kullandıkları koyu yazıyla gösterilen sözlüksel yapıların bir kısmı yanlış bir kısmı da İngilizceden kopyalamadır. Bu sözlüksel yapıların *taksi almak > taksi tutmak, gezi yapmak > gezmek, TL yoktur > TL geçmiyor, kahvaltı yapmak > kahvaltı etmek, duş yapmak > duş almak, bisiklet binmek > bisiklet sürmek, oraya oturmak > orada/ otelde kalmak, hiç işte olmuyor > hiçbir işte çalışmıyor, çok iyi insan > çok iyi biri, meydanda katılmış > meydanda toplanmış, kuş atmış > kuş uçurmuş, başında kalırsa > başına konarsa, tavsiye anlatacağım > tavsiye edeceğim, Aliş çağıracaklar > aliş diyecekler / diye çağıracaklar, alkol içmeyecek > alkol almayacak ya da içki içmeyecek* şeklinde kullanılması gerekirdi. Bu örneklerin birçoğunda öğrencilerin isim unsurunu devamlı İngilizce yapmak “make” fiiliyle kullanması, başka dilden kopyalama yapması dikkat çekmektedir. Bu, öğrencilerin Türkçe sözlüksel yapı ve eşdizimlilik bilgisinin yeterli olmadığını, eşdizimlilik bilgisinin yetersiz olduğu durumlarda ana dilinden ya da bildiği ikinci yabancı dildeki eşdizimsel yapılardan hareketle sözlüksel yapılar kurduğunu gösterir. Öğrencilerin yaptığı bu tür sözlüksel yapı hatalarını çoğaltmak oldukça mümkündür. Öyle ki öğrencilerin oluşturduğu metinlerde dil bilgisel hatalardan daha çok sözlüksel hataların yoğunlukta olduğu görülür. Bu tür hataların ancak eşdizimlilik farkındalığının oluşmasıyla, baştan itibaren öğrencilerin eşdizimlere maruz bırakılması ve özellikle ders kitaplarının ve sözcük öğretimi etkinliklerinin eşdizimler dikkate alınarak hazırlanmasıyla aşılabileceği söylenebilir.

Öğrencilerin eşdizimsel yetersizliklerinin başlangıç seviyesinde önemsenmemesi ileri seviyelerde de yazma becerisinin gelişmesini engelleyen bir bariyer olarak ortaya çıkar.

4. Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitaplarında Eşdizimsel Söz Varlığı ve Öğretimi

OMÜ-Türkçede ders kitabı olarak İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı kullanılır. Bu ders kitabında söz varlığı ya da sözcük öğretimi çalışmaları her bölümde yapılmakla birlikte genellikle okuma ve yazma çalışmalarında yapılmaktadır. Buna karşın söz varlığı çalışmalarının genel olarak çok yetersiz olduğu söylenebilir. Sözcük alıştırmalarının genellikle eş anlamlı ve zıt anlamlı sözcük ilişkileri üzerine yapılır. Nadiren olmakla birlikte dikkat çekilen sözlüksel yapılar ise genellikle başlangıç seviyesinde konuşma/ durum bağlamına özgü işlevsel nitelikli az sayıda kalıp ifadelerden ve deyimlerden oluşur. Sözvarlığının büyük bir bölümünü oluşturmasına rağmen diğerlerinde de olduğu gibi İstanbul Türkçe ders kitabında da ne sözcük alıştırmalarında ne de diğer bölümlerde eşdizimlere dikkat çekilir. Ders kitabının ünite sonlarında verilen sözlük bölümünde yalnızca tek tek kelimelerden oluşan bir sözlüce verilir. Bu sözlükçede birkaç kalıp ifadenin dışında hemen hemen hiçbir eşdizime yer verilmez. Eşdizimsel yapıların verildiği nadir durumlarda ise farkındalığın olmadığı, rastlantısal olarak ya da birleşik sözcük zannedilerek verildiği anlaşılır. İstanbul Türkçe ders kitaplarında başlangıç seviyesinde olduğu gibi orta ve ileri seviye ders kitaplarında da eşdizimsel söz varlığına yer verilmez. B2 seviyesinin ilk ünitesine bakıldığında okuma, yazma ve konuşma bölümlerinde eşdizimsel sözcük öğretimi bir yana hiçbir sözcük öğretimi ve çalışmasının yapılmadığı görülür. B2'nin 1. ünitesinde “turizm” sözcüğünün

bazı eşdizimsel kullanımları (doğa turizmi, kış turizmi vs.) hazırlık çalışmalarının başında farkındalıktan uzak biçimde verilir. Ünite sonunda verilen kelime listesi ise çoğunluğu birbirinden izole edilmiş şekilde verilen sözcüklerden oluşur ve gerçek anlamda öğrenciye sözcük öğretimi açısından bir katkıda bulunmaz.

B2'nin 1. ünitesinde "Turizmde Çek-Yat Yöntemi" başlıklı bir okuma parçası verilir. Bu okuma parçası söz varlığı ve eşdizimler açısından analiz edildiğinde ya da öğrencilerin eşdizimsel yapıları ve sözcük birleşmelerini bulmaları istendiğinde zengin bir söz varlığıyla karşılaşılır. Metinden öğrencilerin karşılaşacağı aşağıdaki eşdizimsel sözcük birleşmeleri tespit edilebilir. Ancak bu sözlüksel ve eşdizimsel yapıların hiçbiri sözcük öğretimine konu olmaz ve sözlükçe bölümünde yer almaz.

sohbet etmek	okula gitmek
müsafir olmak	işe gitmek
ertesi gün	durumu anlatmak
şaka yapmak	detayları konuşmak
vazgeçirmeye çalışmak	müsafir karşılamak
daha sonra	pazarlama müdürü
konuyu anlamak	zaman geçirmek
soru sormak	otelde kalmak
çekyat turizmi	çoğu zaman
para kazanmak	yeterli değil
tavsiye etmek	sorun değil
iletişim kurmak	kültürünü tanımak
internet sitesi	kim bilir
onay almak	turizm elçisi
vakit kaybetmek	konukseverlik göstermek
üye olmak	belki bir gün
posta almak	bir gün
ufak sorun	deyimlerini paylaşmak vs.

Türkçe ders kitapları içindeki metinlerde birçok eşdizimsel söz varlığı geçmesine rağmen eşdizimlere dikkat çekilmemesi öğrencilerin eşdizim yetersizlikleriyle sonuçlanır. Sözcük alıştırmalarının eksik olması öğrencilerin söz varlığı yeterliliğini dolayısıyla yazma ve konuşma becerilerini, nitelikli ve kompleks metin oluşturmalarını olumsuz etkilemektedir. Bir öğrencinin aşağıda Tablo 1'deki yazma etkinliği incelendiğinde B2 seviyesinde olmasına karşın eşdizimsel yapıları kullanma ve yetkin metin oluşturma becerisinin oldukça düşük olduğu görülür. Metinde kullanılan eşdizimsel yapıların da çoğunlukla soru kökünde geçen eşdizimsel söz varlığından kopyalandığı anlaşılır. Ancak durum buna rağmen yine de iç açıcı değildir. Metinde yanlış olan ya da tuhaf karşılanabilecek eşdizimsel kullanımlar ve daha olası ve doğal karşılıkları kabaca aşağıdaki gibi olabilir. Bunlar ayrıca sözlükçede yer alması ve sözcük öğretimi egzersizleri ve çeşitli yöntemlerle öğrencinin farkındalığının artırılması gerekir.

*Çok ve çeşitli oldu > çok farklılık ve çeşitlilik gösteriyor.

*sürekli büyüyor > sürekli gelişiyor.

*her gün ilerleyip gelişiyor > her gün gelişip ilerliyor.

*kullanmak için zormuş > kullanmak imkansızmış / güçmüş.

*bugünlerde > günümüzde

*maaş yüksek oldu > maaş yükseldi

*az saatlerde > sınırlı/ belirli saatlerde

* Türkiyeli şirket >>>>> yerli şirket vs.

TABLO 1

B GRUBU	
YAZMA	
Aşağıdaki konulardan <u>birini</u> seçip bir kompozisyon yazınız. (En az 250 Kelime / 25 Puan)	
1. Sizde büyük şehirler için en ideal ulaşım sistemi nedir ve nasıl olmalıdır? Aşağıdaki konuları göz önünde bulundurarak bir kompozisyon yazınız.	
* Yaşadığınız şehirdeki ulaşım araçları	* Trafik problemlerine öneriler
* İdeal ulaşım sistemleri (Fiyat, çevre, süre vb.)	* Ulaşımda kullanılacak araçlar
2. Günümüzde iletişimin önemi nedir? Aşağıdaki konuları göz önünde bulundurarak bir kompozisyon yazınız.	
* İletişim araçları ve önemi	* Geçmişten günümüze iletişim
* En çok kullanılan iletişim aracı	
<p>② Günümüzde iletişim araçları çok ve çeşitli oldu ve sürekli büyüyor. Her gün ilerleyip gelişiyor. Mesela yüz yıl önce iletişim araçları az ve kullanmak için zor <u>olmuş</u>, ama şimdi her şey hayatımızın içinde iletişim araçları vardır; ekonomik, iş, sağlık, üniversite, yol, ev hatta siz yalnız kalırsanız internet kullanabilirsiniz. Bugünlerde iletişim araçları geliştiği için ekonomik <u>daha</u> iyi oldu ve vatandaşların maaşları <u>daha</u> yüksek oldu. Bugünlerde mesela bir tüccar Samsun'dan başka bir şehire <u>emtia</u> göndermek istiyorsa az saatlerde ya da en çok iki gün araya götürebilir. Eğer bir Türkijeli şirket yabancı bir şirket ile toplantı <u>istiyorsa</u> internet</p>	

Sonuç

Eşdizimler, söz varlığının büyük bir bölümünü oluşturmasına ve dil ediniminin ve dil yeterliliğin temel bileşeni olmasına karşın, ana dili konuşuru standartlarına ulaşabilmenin en önemli becerilerinden olmasına karşın Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde ve Türkçe ders kitaplarında eşdizimlilik bilgisine önem verilmemektedir. Bu, öğrencilerin daha az eşdizimlere maruz kalması sonucu yazma becerilerinin gelişmemesine ya da yavaş seyretmesine yol açmıştır. Öğrencilerin konuşma ve yazma

becerilerinin gelişmesi, ana dili seviyesinde doğal, akıcı ve doğru seviyeye ulaşması için eşdizim sözcük öğretimine önem verilmesi, sözcük öğretiminin birbirinden izole şekilde değil de sözlüksel yapılar şeklinde yapılması, özellikle ders kitaplarının eşdizimlere dikkat çekmesi ve böylece öğrencilerin eşdizimlere daha fazla maruz bırakılması sağlanmalıdır. Eşdizimlerin kimi zaman eşdizime özgü özel anlamları oluşur. Bu anlamların eşdizimsel yapıyla birlikte öğretilmesi ve bir sözlüksel bilgi olarak betimlenmesi gerekir.

KAYNAKÇA

- Arslan, N. ve Durukan E. (2014). Yabancılara Türkçe Öğretimi Ders Kitaplarında Söz Varlığı Unsurlarının İncelenmesi. *International Journal of Language Academy*, Volume 2/4 Winter, p. 247/265
- Biçer, N. ve Polatcan F. (2015). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Kelime Öğrenme Stratejilerinin Değerlendirilmesi. *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]* 54, s. 811-828.
- Büyükikiz, K. K. ve Hasırcı S. (2013). Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretiminde Sözcük Öğretimi Üzerine Bir Değerlendirme. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı/Issue: 21, s. 145-155.
- Doğan, N. (2016). *Türkiye Türkçesinde Fiillerin Eşdizimleri*, Ankara: Kitabevi.
- Doğan, Nuh (2014). Bir Kültür unsuru Olarak Eşdizimsel Yapılar. *Gençlik ve Kültürel Mirasımız/ Uluslararası Kongre Kitabı (16-18 Mayıs 2014/Samsun)*, Samsun: Ceylan Ofset, s. 507-518.
- Doğan, Nuh (2015). Türkçe Sözlük'te Fiil Eşdizimlilik. *Gazi Türkiyat*, S. 17, s. 67-84.
- Doğan, Nuh (2016). Türkçe Öğrenci Sözlüklerinde Eşdizimlilik Bilgisi. *International Journal of Language Academy*, 4/1, s. 267-282.
- Kayatürk, N. ve O. Karakuş (2015). Yabancılara Türkçe Öğretiminde Kullanılan Ders Kitaplarının Kelime Öğretimi Açısından İncelenmesi. *Dil Dergisi*, Sayı 166/2, s. 5-28.
- Maden S. Vd. (2016). Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Sözcük Öğretimi Uygulamaları: Kavram Haritası Örneği. *Millî Eğitim*, Sayı 210, 477-488.
- Moon, Rosamund (1998). *Fixed Expressions and Idioms in English: A Corpus-Based Approach*. Oxford: Clarendon Press.
- Saydam, M. (2018). *Kelime Öğretimi Stratejileri Açısından Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Kitapları Üzerine Bir Araştırma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Uğur, F. Ve Azizoğlu N. İ. (2016). Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kullanılan ders kitaplarının sözcük öğretimi açısından değerlendirilmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 4(1): 151-166.
- Pawley, Andrew; Frances Hodgetts Syder (1983). Two Puzzles for Linguistic Theory: Nativelike Selection and Nativelike Fluency. *Language and Communication*, London and New York: Longman, s. 191-226
- Wood, David (2015). *Fundamentals of formulaic language: An introduction*. USA: Bloomsbury.
- Wray, Alison & M. R. Perkins (2000). The functions of formulaic language: An integrated model. *Language and Communication*, 20, s. 1-28.
- Wray, Alison. (2002). *Formulaic language and the lexicon*, Cambridge: CUP.